AGR

EERSTE JAARGANG No. 2 - NOVEMBER 1946

Hobby

TIJDSCHRIFT VOOR VERZAMELAARS

CONTACT-ORGAAN VAN DE NED. VER. VAN SPECIAAL-VERZAMELAARS
Redacteuren: J. A. BRONGERS en B. DE KOCK
Redactie-adres: "HOBBY", 's-Gravendeelstraat 22B, Rotterdam-Zuid
Abonnementsprijs f 10,— per jaar. - Losse nummers f 1,—
Voor abonnementen en advertenties:
Uitgeversbedrijf Reflex, Rotterdam - Mathenesserlaan 310 - Tel. 35570 - Postrek. 271500

VAN DE REDACTIE

Het is met een nieuw tijdschrift als met een nieuw artikel: gespannen wacht men af hoe het publiek er op zal reageeren. Natuurlijk kan men tevoren „de markt testen", maar volkomen zekerheid dat het „er in zal gaan" kan men eerst hebben, nadat het eerste nummer aan de openbaarheid is prijsgegeven. Welnu: in dit opzicht zijn onze verwachtingen gelukkig vervuld, zooals ons bleek uit de talrijke brieven, welke ons na de verschijning van het eerste nummer van "HOBBY" van de zijde der lezers bereikten. Er was veel waardeering (ook van zeer deskundige zijde) voor ons streven, er waren enthousiaste brieven — „dit is juist het blad waarop wij hebben gewacht", schrijft men ons — er was waardeering met welwillenden raad, er was ook kritiek op omvang en uitvoering.

Wij zijn ons volkomen bewust dat er tekortkomingen aan het blad kleven, tekortkomingen die ondervangen kunnen en zullen worden zoodra een ruimere papiertoewijzing ons deel zal zijn. Het spreekt vanzelf, dat wij in het eerste nummer nog niet direct konden voldoen aan de talrijke wenschen en suggesties, welke ons reeds bij de voorbereiding der uitgave bereikten. Zelfs waren wij genoodzaakt door gebrek aan ruimte enkele reeds in het schema opgenomen rubrieken voorloopig te laten vervallen, doch dit beteekent slechts uitstel en geen afstel. Wij blijven ons daarom bij voortduring aanbevolen houden voor voorstellen en kritiek — mits gezond en opbouwend — uit onzen lezerskring, teneinde van "HOBBY" te maken een blad dat aan de wenschen van elken verzamelaar beantwoordt niet alleen, maar bovendien een blad dat ook buiten verzamelaarskringen graag gelezen wordt. Men behoeft tenslotte geen verzamelaar te zijn om belangstelling te hebben voor de cultuur-historische waarde van het verzamelen, zooals ons bleek uit brieven van enkele lezers, die — hoewel zelf geen verzamelaar — zich om den lezenswaardigen inhoud van "HOBBY" toch hadden geabonneerd.

De Redactie gaat vol vertrouwen verder. Zij rekent zich daarbij gesteund door den lezerskring, die — naar de Redactie vertrouwt — niet zal nalaten "HOBBY" daar te propageeren waar belangstelling mag worden verwacht. Zij helpen zoodoende mede "HOBBY" op stevigen basis plaatsen!

door : B. de Kock *

Oud tin

„Heb je dat al lang?" of „Gaat dat nou nooit meer over?", wordt me wel eens sarcastisch gevraagd, als ik mijn verzameling oude gebruiksvoorwerpen heb laten bewonderen. Laat ik eens trachten die eerste vraag in ernst te beantwoorden. Hoè het begon? Voor ik in de hoogste klasse der lagere school zat, heb ik me nooit aan een hobby bezondigd, uitgezonderd dan het vergaren van bijzondere dingen, zooals alle kinderen doen: eikels, mooie knikkers, stukjes gekleurd glas, prentbriefkaarten, postzegels.

Die hoogste klasse zal ik niet licht vergeten. We hadden daar een onderwijzer, een in onze oogen oud, maar braaf man. Achter in het lokaal stond een groote, oude natuurkunde-kast en daarin was de „schoolverzameling" opgeborgen. Als we een week braaf geleerd hadden, of misschien ook als Meester een goede bui had, ging 's Zaterdagsmorgens zoo tegen elven de kast open en kwam een wereld van vreemde dingen voor den dag: ertsen, houtsoorten, Javaansche huisjes, opgezette dieren, assegaaien, duiten en verder een schijnbaar onuitputtelijke voorraad curiositeiten. Wat kon hij daar mooi van vertellen en als hij ons meenam op zijn tochten den aardbol rond,

Fig. 1. Tinnen zoutvat. 16e eeuw. H. 7,5 cm.

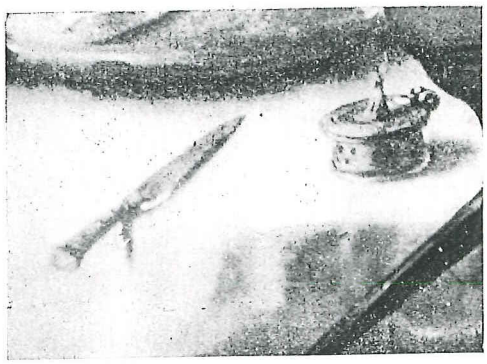

Fig. 2. Detail van de Eierdans door Pieter Aertz (1557). Rijksmuseum.

schrokken we spijtig op als het klokje van twaalven sloeg.

Bij de geschiedenisles behandelde hij veel beschavingsgeschiedenis; ik herinner me nog goed de schoolplaat van de Muiderkring naar een aquarel van Rochussen. Daarbij kon hij zoo heerlijk uitweiden over het 17de eeuwsche interieur met zijn fraaie schouwen, balpoottafels en met leer bekleede stoelen; over Huygens, Breêroo, Hooft, de gegraveerde glazen van de dames Roemer Visscher, de mooie gedichten van Vondel. Als dan voor ons begrijpelijke verzen werden gezegd als „Wildzang" of het innige „Constantijntje", waren we onder een hoedje te vangen.

Eens ben ik bij Meester thuis geweest Dat was op den laatsten schooldag, bij het scheiden der markt, toen ik als een der uitverkorenen mee mocht naar zijn huis, om het cadeau en de bloemen te dragen. Sober en mooi vond ik het daar, als in de 17de eeuw, waarvan hij ons zoo vaak en graag vertelde. Een stoelklok met blinkend gepoetste koperen gewichten, Gorkumer stoelen en een fraaie doorgewerkte doek over een mahoniehouten tafel.

Wanneer je daaraan terugdenkt, kom je in de stemming die je gevoelt, wanneer je een mooie kerk binnentreedt of een zaal met oude meesterwerken, waarin je onwillekeurig den hoed afneemt. Ja, ik mag wel zeggen, dat deze stille werker, deze zachtaardige, kunstzinnige mensch, mijn mentor is geweest.

* * *

„Hoe het erger werd?" Daarover praten we eens een volgende keer. Het ver-

* aldus Lunstigh Scheurleer in "Tin op schildersjen" Oud Nederland aug 1950 (overdruk Oud Tin)

Figuur 3. Vergroote afbeelding van het leeuwtje.

zoek was, enkele bijzondere stukken uit mijn collectie gebruiksvoorwerpen uit vroeger eeuwen te beschrijven. Ik geef hier de afbeeldingen van twee zeldzame voorbeelden van tinnegieterswerk uit de 16de eeuw: een zoutvat met deksel (fig. 1) en een tinnen kannetje (fig. 5). Ik vond afbeeldingen van een soortgelijk zoutvat op een viertal schilderijen en op een miniatuur: 1. Pieter Aertz, De Eierdans. Ao. 1557; 2. Dirk Bouts, Franz Rademacher. Ao. 1463; 3. Albert Bouts, Fr. Rademacher; 4. Haarlemsche school. Ong. 1490 (In Paletserie, Heda, blz. 5); 5. Vijftiende eeuwsch N. Ned. miniatuur (in De gedekte Tafel in vijf Eeuwen). Van het eerste schilderij vindt U hierbij een detailfoto (fig. 2), waarop het zoutvat duidelijk uitkomt. Het versieringsmotief op de voorzijde komt veel voor op laat-gothische kandelaars. De op de schilderijen afgebeelde exemplaren zijn sierlijker van vorm dan het voorwerp uit mijn collectie, dat wat zakelijk aandoet. Het is logisch van bouw en in het gebruik zeker practisch geweest; bij geopenden stand valt het deksel juist horizontaal en rust de kop van het leeuwtje op het tafelblad, zoodat voor tuimelen geen gevaar is. Van het leeuwtje reproduceeren wij nog een vergroote foto (fig. 3).

Op den buitenkant van het deksel zijn aan den voet van het leeuwtje twee teekens geslagen (fig. 4): *a*. Het meesterteeken, een gothische P; *b*. Het bij stadskeur voorgeschreven gehalte-merk, het vroegste Rotterdamsche stadswapen met twee leeuwen.

Dit vereischt voor beginnende verzamelaars nadere toelichting. Van de lessen uit onze schooljaren hebben we allen wel onthouden, dat de gemeenschappelijke belangen van hen, die hetzelfde vak of aanverwante vakken beoefenden, werden behartigd door de gilden. De tinnegieters nu behoorden tot het gilde der smeden, dat van St. Eloy.

Aanvankelijk hadden de gilden buiten Holland, zooals te Utrecht, Nijmegen, Arnhem, een krachtig aandeel in regeeringszaken; in Holland echter waren de Graven beducht voor een te groote politieke macht der overlieden. Daar stonden de gilden onder streng toezicht der stedelijke regeeringen en moesten de keuren, die de gilden maakten, aan de goedkeuring van de magistraat worden onderworpen. Reeds in den loop der vijftiende eeuw moesten ook de gilden buiten Holland veel aan macht inboeten en veelal genoegen nemen met wat de stedelijke magistraten hun voorschreven. Het is interessant hier twee keuren voor de tinnegieters van Rotterdam en Utrecht beide van het jaar 1473, te vergelijken.

Rotterdam, 1473. Supplement.

Item is gekuert geen stoepgieters noch tinnewarckers geen tinnewarc te maken, daer hij der stede teuken up setten sal, niet meer loods te wesen dan in elk hondert pond tins acht pond loods, up een buet van III £ ende upt warck datter gevalst waere meer dan voirschreven is daer en tenden up correctie van scepenen. Ende elck sal sijn teuken setten bij den stede teuken unten buet voirschreven, undat men daarbij sien mach in wat stede dat het gemaict is en wie dattet gemaict heeft.

Utrecht, 1473. Instructie voor den „Weerdeyn" (schatter) van de „tynnenwerken".

Fig. 4. Vergrooting van het meesterteeken en het oude Rotterdamsche wapen op het tinnen kannetje (zie fig. 5)

Het te Rotterdam vervaardigde tin, dat met het stadswapen was gemerkt, was dus beter dan het Utrechtsche met het *Inden yersten zoe zel daer een gezwoere Weerdeyn wezen van der stadt wegen van den tynnenwerke ende niet meer, ende die zel der Stadt teykene daer van hebben, die daertoe dienen zellen. Item zoe en zellen die tynneghieters gheen tynnenwecrk werken meer dan van tween koeren, te weten dat die ene koer wezen zel fyn, ende die zel geteykent wesen mitten gekroenden hamer, ende mit des Meysters teyken, om te weten wiet gemaickt heeft. Item die ander kuer en selniet fyn wesen, ende daer zel int hondert wezen XVI pont loets, te weten vier en tachtich pont fyns tyns ende sesthien pont loets, maickt tsamen hondert pont, ende arger en sel ment niet werken, ende dat sel geteykent wezen metter Stadt teykene, (ende mit des Meysters teyken) om oick te weten wiet gemaickt heeft . . .*

Fig. 5. Tinnen kannetje, ca. 1600, Rotterdam H. 12,5 cm.

Fig. 6. Merk op het Rotterdamsche kannetje (fig. 5). Men onderscheidt de initialen M.L.

,,Stadtteyken". Maar de gekroonde hamer was daar een garantie voor iets werkelijk goeds!

Wanneer is nu het zoutvaatje gemaakt? Een moeilijke puzzle voor tinverzamelaars, die ik getracht heb, zoo goed mogelijk op te lossen door het in de 16e eeuw te plaatsen. We hopen, dat de betweters ons zullen schrijven.

We weten niet, wanneer het merk met de twee leeuwen is vervangen door dat met de vier leeuwen. Misschien zijn ze wel jarenlang dooreen gebruikt.

Maar het tinnen kannetje geeft in dezen eenig houvast, doordat het, stijlcritisch gezien, veel op het zoutvat gelijkt. Beide hebben den weinig voorkomenden biconcaven-vorm.

En dan . . . het kannetje heeft zijn geboortebriefje bij zich. In het stadswapen staan de letters M.L. (fig. 6), zeer waarschijnlijk de initialen van Michiel Lourisz., die in 1598 te Rotterdam huwde en aldaar voor 1611 is overleden. We mogen dus wel aannemen, dat het kannetje in het laatst der 16de eeuw is vervaardigd en ook, dat het zoutvaatje in de tweede helft van die eeuw te Rotterdam is gemaakt. In elk geval lijkt het mij jonger dan het in fig. 2 afgebeelde exemplaar, dat door Pieter Aerts in 1557 geschilderd werd. Door vergelijking met overeenkomstige voorwerpen op stijl, door studie van schilderstukken en plaatsing der tinmerken kan men dus den ouderdom bij benadering bepalen.